

AMASRA KALESİ'NE DAİR KORUMA ÖNERİLERİ¹

PROTECTION RECOMMENDATIONS FOR AMASRA CASTLE

РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ЗАЩИТЕ ЗАМКА АМАСРА

Nurhilal BURAK*

ÖZ

Savunma yapıları oldukça karmaşık ve artzamanlı inşa tekniklerini barındırır. Buldukları toprakların hakimi olan medeniyetler değiştiği zaman onarılarak kullanılmaya devam edilmiştir. Genellikle özel tasarım ya da süslemelerin uygulanmadığı, az maliyetle hızlı inşa teknikleri tercih edilmiştir. Son yüzyıl itibarıyla özgün işlevini kaybetmiş bu kültür varlıkları buldukları kentlerin en belirleyici unsurudur. Kullanıcının kentsel hafızasında savunma yapıları çok belirleyicidir çünkü kente bu savunma yapısı olmadan hiç tanık olmamışlardır. Bu sebepten bu yapılara yapılacak müdahaleler en küçük ölçekte olmalıdır.

Amasra Kalesi, ilçe merkezinin bir bölümünü kapsamaktadır. Kalenin bazı bölümleri tamamen yok olmuştur. Günümüze ulaşmış kısımları üzerinde detaylı araştırmalar yapılarak, kalenin inşa edildiği dönemler ortaya konmuştur. 2013 yılından beri UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde bulunan Amasra Kalesi'nin tüm Ceneviz kolonisi Karadeniz kıyı kaleleri ile karşılaştırılması yapılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, akademik çalışmaların oldukça az olduğu bu kültür varlığının nasıl korunabileceği konusunu aydınlatmaktır. Bu yüzden öncelikle Amasra Kalesi'nin kısaca tarihi geçmişine değinilmiştir. Ardından kalenin mevcut durumu belgelenmiştir. Kalenin üzerinde gözlemlenen ve belgelenen hasarlar ortaya konulmuştur. Bu hasarlara nasıl müdahale edileceği belirlenmiştir. Son olarak kısa, orta ve uzun vadeli koruma önerileri geliştirilmiştir. Koruma önerilerinin hayata geçirilebilir olması en önemli kıstastır. Bu yüzden alanda yapılan görüşmeler, gözlemler ve diğer surlu yerleşimler ile yapılan kıyaslamalar temel alınmıştır. Yapılan akademik çalışmalar ışığında bu kültür varlığının doğru şekilde korunarak geleceğe aktarılması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Amasra, Ceneviz, savunma yapısı, koruma önerileri, UNESCO*

¹ Nurhilal Burak'ın İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Restorasyon Programı'nda yazmakta olduğu 'Amasra Kalesi'nin ve Koruma Alanının Belgelenmesi; Dünya Mirası Adaylığı Kapsamında Koruma Önerileri' başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

* ORCID:0000-0002-1740-3012 Arş. Gör. Düzce Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, nurhilalburak@gmail.com

ABSTRACT

Defense structures consist of highly complex and timely construction techniques. When the civilizations that dominated their lands had changed, castles were repaired and used. Fast construction techniques with low cost have been preferred, usually without special designs or decorations. These cultural properties, which have lost their original function as of the last century, are the most decisive elements of their cities. The defensive structures in the user's urban memory are very decisive because they have never witnessed the city without this defensive structure. Therefore, interventions to these structures should be on the smallest scale.

Amasra Fortress covers a part of the district center. Some parts of the castle have been completely destroyed. Detailed researches have been made on the surviving parts. The periods during which the castle was built were investigated. The Amasra Fortress, which has been on the UNESCO World Heritage Temporary List since 2013, has been compared with the entire Genoese colonial Black Sea coastal castles.

The aim of this study is to elucidate how to preserve this cultural heritage where academic studies are scarce. Therefore, the historical background of the Amasra Fortress is briefly mentioned. The current situation of the castle was then documented. The damages observed and documented on the castle were revealed. How to deal with these damages is determined. Finally, short, medium and long term protection recommendations have been developed. The most important criterion is the implementation of conservation proposals. Therefore, interviews, observations and comparisons with other walled settlements in the area are based on. In the light of academic studies, it is aimed to transfer this cultural property to the future by protecting it correctly.

Keywords: *Amasra, Genoese, defense structure, protection recommendations, UNESCO*

АННОТАЦИЯ

Оборонные сооружения созданы с помощью комплексных и актуальных строительных технологий. Когда сменились цивилизации, которые правили этими землями, крепости были отремонтированы и использовались. Предпочтение отдали низкочастотным строительным технологиям, без особого дизайна и украшений. Эти культурные ценности были решающими элементами городов и потеряли свои первоначальные функции в прошлом веке. Оборонительные сооружения весьма памятны для жителей города, потому что они никогда не знали город без этой оборонительной структуры. В связи с чем вмешательство в эти объекты должно быть самым минимальным.

Крепость Амасра входит в состав районного центра. Некоторые части крепости были полностью разрушены. Дошедшие до наших дней сохранившиеся части крепости были детально изучены. Крепость Амасру, которая была занесена в перечень всемирного наследия UNESCO, сравнивали со всей Генуэзской черноморской колонией береговых крепостей.

Цель этой работы - изучение способов сохранения этого культурного достояния с помощью небольшого академического исследования. Таким образом, сначала кратко приводится историческое прошлое крепости Амасра. После задокументировано действительное состояние. Выявлены и задокументированы повреждения крепости. Определено то, что необходимо делать с данными повреждениями. В заключении были разработаны краткие, средние и длительные условия защиты. Сохранение - является самым главным предложением. Поэтому проведенные в районе опросы, наблюдения основаны на сопоставлениях. В свете академических исследований,

Amasra Kalesi'ne Dair Koruma Önerileri

основным направлением является передача в будущее этой культурной собственности, ее надлежащая защита.

Ключевые слова: *Амасра, Генуя, замок, совет по защите, ЮНЕСКО*

1.Giriş

Amasra Karadeniz'in güneyinde Bartın iline bağlı bir ilçedir. Birbirine zıt iki yönde (doğu-batı) iki ayrı doğal koyu sayesinde korunaklı bir coğrafya sunar. Koyuları oluşturan berzah bir yarımadağa bağlanır. Yarımadanın doğusunda bir büyük (Tavşan Adası) ve bir küçük (Küçük Ada) bulunur. Günümüzde bu adaların üzerinde yerleşim yoktur. İlçe merkezi güneye ve doğudaki yamaçların üzerine doğru genişlemektedir. Boztepe Adası ve yarımadağa günümüzde toplam 267 yapı bulunmaktadır ve 15 yapının tescil kaydı bulunmaktadır. Amasra Kalesi bahsi geçen bölgenin çeperini çevrelemektedir.

Bugüne kadar Amasra hakkında yapılmış mimari alanda bazı akademik çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar genel çerçeveden Amasra kent tarihini ele almakta ya da bazı detaylı konulara odaklanmaktadır. Hasluck 1910 yılında yayınladığı makalesi ile Amasra Kalesi üzerindeki armalara odaklanmıştır. Eyice'nin çalışmalarının birçoğu Büyükada Kilisesi ve Fatih Cami özelinde yoğunlaşmaktadır. Sakaoğlu 1966 yılında Amasra kent tarihini kronolojik olarak ele alan bir kitap yayınlamıştır. Son olarak Crow ve Hill 1991-1995 yılları arasında Amasra hakkında çalışma raporları hazırlamışlardır. Bu çalışma ve çalışmanın çıkartıldığı doktora tezi ile Amasra kent tarihi detaylı bir şekilde Bizans ve Ceneviz kaynaklarından araştırılmış, Amasra Kalesi'nin yapım teknikleri diğer Karadeniz Ceneviz kolonilerinin bulunduğu kaleler ile kıyaslanarak tarihlendirilmesi yapılmıştır.

Amasra Kalesi, UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer almasına, tarihinin ve coğrafi konumunun önemine rağmen bugüne kadar ayrıntılı çalışılmamış bir bölgedir. Yapılan bu makale çalışması ile Amasra'nın tarihine ve kalesinin tarihlendirilmesine kısaca değinildikten sonra kalede meydana gelen tahribatlar incelenmiştir. Bu tahribatların nedenlerinin bir an evvel uzaklaştırılması ve hasarların onarılması için koruma önerileri geliştirilmiştir. Günümüzde ilçe merkezinin en karakteristik korunması gerekli kültür varlığının önemi henüz tam anlamıyla anlaşılmiş değildir. Bu çalışmada yer alan koruma önerilerinin, savunma yapısının korunabilmesi adına ilk adımlar olabileceği düşünülmektedir.

2.Amasra'nın Tarihi

Amasra'da bilinen ilk yerleşik hayatı Fenikeliler dönemine tarihlenmektedir. M.Ö. 12. yüzyıla ait Sesamos adı ile kurulan koloniye dair ilk yazılı bilgiler Homeros'un eserinde yer almaktadır (Homeros, 1984, s. 853). Ardından sırasıyla Frigler, İyonlar, Lidya, Pers ve Makedonya Krallığı'nın hükümdarlığında giren bölgenin en hareketli yılları M.Ö. 4. yüzyılda, Kraliçe Amastris'in komutasında iken yaşanmıştır. M.Ö. 279 yılında Pontus Krallığı'nın, M.Ö. 70 yılı itibariyle de Roma İmparatorluğu'nun hakimiyetine girmiştir (Arslan, 2007, s. 382). Doğu ve Batı Roma olarak ikiye ayrılması ile 395 yılında Bizans topraklarına dahil olan Amasra kentinin askeri, dini ve mimari gelişim yılları 7.-15. yüzyıl aralığında

gerçekleşmiştir. Bu gelişimde büyük bir payı da 13. yüzyıl itibari ile bölgede özerk hakimiyet elde eden Ceneviz Cumhuriyeti almaktadır.

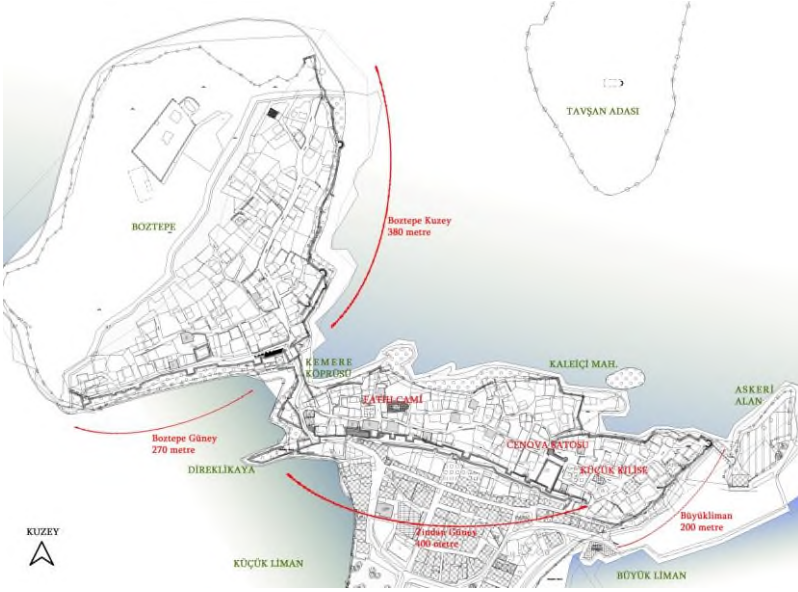
1261 yılında imzalanan Nymphaeum Antlaşması'nın sağladığı imtiyazlar ile Karadeniz kıyılarında ticaret hakkı elde eden Cenevizliler, Amasra'da Samastri ismi ile bir koloni kurmuşlardır. Oluşturdukları ticaret rotası, özellikle Kırım Yarımadası ve Anadolu'nun Karadeniz kıyılarında bulunan bazı liman kalelerinden oluşmaktaydı (Şekil 1). Özellikle ahşap, buğday, kumaş ve köle ticareti ile ön plana çıkan Amasra'nın coğrafi yönden korunaklı oluşu, kaleli bir liman kenti oluşu ve İstanbul'a yakın konumu ile bu rotanın içerisinde önemli bir konuma sahipti.

1461 yılında Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon seferi ile Osmanlı Devleti topraklarına katılarak Amasra'da yer alan Cenevizliler bölgeden çıkartılmıştır. 21. yüzyıla kadar gemi üretimi, ahşap malzeme temini gibi amaçlara hizmet eden kentin ticaret alanında önemi gittikçe azalmıştır. Kraliçe Amastris ve Bizans Dönemi'ne ait mimari eserlerin birçoğu günümüze ulaşmamıştır.

Şekil 1: Ceneviz Cumhuriyeti'nin Deniz Ticaret Yolları Haritası (https://tr.wikipedia.org/wiki/Denizci_cumhuriyetler)

3.Amasra Kalesi

Şekil 2: Amasra Kalesi Planı

Amasra Kalesi plan şeması olarak iki ayrı bölüm ihtiva etmektedir (Şekil 2). Bir bölümü Boztepe Adası'nın üzerindedir, bir bölümü ise Zindan Kalesi olarak adlandırılır ve yarımadanın üzerindedir. İki bölüm birbirine Kemere Köprüsü ile bağlanmaktadır. Boztepe Kalesi'nin planı yay şeklindedir. Adanın kuzey ve batı bölümlerinde falezlerin ve kayalıkların doğal tahkimat sağlaması sebebiyle savunma duvarları inşa edilmemiştir. Boztepe Kalesi'nin Kemere Köprüsü ile ayrılan güney ve kuzey şeklinde iki bölümü bulunmaktadır. Boztepe güney sur hattı üzerinde altı adet burç ve kuzey sur hattı üzerinde de beş burç yapısı bulunmaktadır. Köprü'nün savunma yapısı ile buluştuğu noktada yer alan Karanlıkkapı geçişi üzeri kapalı iki kapıdan oluşmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3: Boztepe Güney Sur Hattı ve Karanlıkkapı

Zindan Kalesi bölümü yaklaşık kapalı bir dikdörtgen plana sahiptir. Kuzey sur hattı, kuzey rüzgarlarının ve deniz suyunun tahribatına uğradığı için, bir kule yapısı dışında günümüze ulaşmamıştır. Büyükliman sur hattı yaklaşık 200 metre uzunluğundadır ve son yüzyıl içerisinde orta kısmından üst kote ulaşan bir merdiven eklenmiştir. Güney sur hattı ise yedi kule yapısından ve aralarındaki beden

duvarlarından oluşmaktadır fakat kulelerin plan şemalarından özgün ritminin bozulduğu görülmektedir. Tüm savunma yapısı genelinde en iyi korunmuş durumda olan bölüm Zindan güney sur hattıdır. Önünde bir hisarpeçe yer almaktadır ve alt kotta alçak bir savunma duvarı hattı daha inşa edilmiştir. Hisarpeçe sur hattının güneyinde, bu hatta paralel Çekiciler Çarşısı yer almaktadır. Zindan güney hattına dik iki ayrı noktada kapılar bulunmaktadır. Bu kapılar sur hattının inşa edildiği dönem ile çağdaş olmamakla birlikte çok sayıda da onarım izlerine rastlanmaktadır.

Amasra Kalesi'nin günümüze ulaşmış olan büyük bir bölümü Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenmektedir. Zindan Kalesi'nin güney hattında bulunan duvarların inşasında kullanılmış olan büyük kesme andezit bloklar, aralarında en fazla 3 cm kalınlığında beyaz horasan harç ile birleştirilmiştir. Bu yapıım tekniğinin gözlemlendiği diğer noktalar; Karanlıkkapı'nın batı tarafından Boztepe güney sur hattının başlangıcı ve İç Batı Kapısı'nın alt kotlarıdır.

Amasra'ya 9. yüzyılda Ruslar tarafından yapılan baskını sırasında bu bölgede kapalı bir tahkimat sisteminin varlığı Aziz George'un hagiografik metninden okunabilmektedir (Life of George, 1915). Bu önemli bilginin ışığında savunma yapısının Orta Bizans Dönemi'ne ait duvarları üzerinde de yapılan araştırmalar sonucunda değişen yapıım teknikleri gözlemlenmiştir. Alınan ölçümler ve malzeme deneylerinin (Kurugöl ve Tekin, 2010, s. 271) beraber değerlendirilmesi ile Büyükliman'da, hisarpeçede, Boztepe Kalesi'nde ve Dış Batı Kapısı'nda Orta Bizans Dönemi inşaları tespit edilmiştir. Bu döneme tarihlenen duvarlarda Erken Bizans'a göre daha küçük boyutlu taşların tercih edildiği, kullanılan bağlayıcı malzemenin yine beyaz fakat daha kalın tercih edildiği görülmektedir. En önemli belirleyici faktörün ise tuğla malzemenin bu dönem ile savunma yapısında kullanılmaya başladığı tespit edilmiştir. Orta Bizans Dönemi'ne ait tüm duvarlar, Rus akınının ardından, denizden ve karadan gelebilecek akınlara karşı daha kuvvetli önlem alınması gerekli noktalarda inşa edilmiştir. Hisarpeçe ile Zindan Kalesi iki ayrı kotta duvar ile korumaya alınmıştır. Büyükliman'da mevcut olan ve doğal tahkimat sağlayan kayaların üzerine inşa edilen duvarlar ile bu bölgede de daha kuvvetli bir savunma elde edilmiştir.

Cenevizlilerin Amasra Kalesi'nde yaptıkları onarım ve eklemelerin neredeyse tamamı hanedan armalarını gösteren kitabeler ile tarihlendirilmiştir. Böylece Ceneviz Dönemi'ne tarihlenen yapıım tekniklerinin farklı nitelikteki küçük boyutlu kaba yonu taşların pembe renkli horasan harcı ile birleştirilerek elde edildiği görülmektedir. Zindan Kalesi içerisinde bir içkale bölümü olmasını sağlayan Cenova Şatosu duvarları bu döneme tarihlenmektedir.

3.1.Hasarlara neden olan etkenler

Amasra Kalesi ilk olarak Roma döneminde inşa edilmeye başlanmıştır. Ardından Bizans, Cenevizliler ve Osmanlılar Dönemlerinde onarımlar ve eklemeler gerçekleşmiştir. Son yüzyılda ise çok defa farklı bölümlerinde onarım çalışmaları tamamlanmıştır. Bu sebepten yapıım teknikleri açısından çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Kalenin ayakta kalan duvarlarının toplam uzunluğu yaklaşık 1700 metredir ve bütüncül olarak bazı bölümleri günümüze ulaşamamıştır. Doğal hava şartlarından

Amasra Kalesi'ne Dair Koruma Önerileri

kaynaklanan kayıpların yanı sıra günümüzde bazı etkenler de sur duvarlarına zarar vermektedir. En ciddi problem sur duvarlarına yasal olarak planda ve düşeyde tampon bir alan ayrılmaması ve şahıslar tarafından işgal edilmesidir. Günümüzde karşılaşılan en büyük zarar verici unsurlardan birisi de kalenin bugüne kadar bütüncül bir koruma projesi ve ihalesi ile ele alınamamış oluşudur. Bu sebepten bitkilenme sorununun önüne geçilememektedir. Bozetepe kuzey ve güney hatları, Zindan kuzey hattı ve hisarpeçe duvarlarının strüktürel durumları tehlike altındadır.

Doğal nedenler

Bulunduğu konumu itibariyle bu savunma yapısının her bölgesi doğanın sert etkilerine maruz kalmaktadır. Karadeniz'in sert kuzey rüzgarları, deniz ve bitki oluşumu kale bünyesinde ciddi boyutta hasarlara sebebiyet vermektedir. Özgün işlevinin günümüzde terk edilmesinden kaynaklanan bakımsızlık durumunun sonuçları, yapı bünyesinde kayıplara neden olmaktadır. Bozetepe kuzey ve Zindan kuzey hatları özellikle kuzey rüzgarı ve tuzlu su ile doğrudan münasebette olduğundan en ciddi hasarlar bu bölümlerde gözlemlenmektedir (Şekil 4). Bitki oluşumları ise henüz günümüzde önüne geçilemeyen bir problem olarak tüm savunma yapısında görülen bir problemdir. Kökleri taşların aralarından ilerleyerek duvarların bağlayıcılarının işlevsiz kalmasına sebep olan aslanağzı, sarmaşıklar ve incir ağaçları bulunmaktadır.

Şekil Hata! Belgede belirtilen stilde metne rastlanmadı.4: Bozetepe Kuzey Sur Hattında Bulunan ve Yıkılmakta Olan Burç Yapısı

Bayındırlık Etkileri

Amasra kent merkezinde tescil işlemleri 1976 yılında gerçekleştirilmiştir ve o tarihten günümüze her hangi bir yeni tescil işlemi uygulanmamıştır. 1988 yılına ait Koruma Amaçlı İmar Planı uygulanmakta olup, aynı yıl alınan bazı kararların kent

merkezinde çarpık yapılaşmalara sebep olduğu bilinmektedir. Yasal izne tabi olmayan fakat yıkım kararları olmasına rağmen uygulamaya geçilememiş çok sayıda yapı, kalenin beden duvarlarına ciddi hasarlar vermektedir (Şekil 5). Bazı noktalarda kalenin duvarlarına bütünlük şeklinde inşa edilmiş betonarme yapılar mevcuttur. Bazı kule yapılarının en üst kotlarının ise şahsi konutların bahçeleri olarak kullanılmak üzere işgal edilmiştir. Bu işgaller sonucunda yerel kullanıcının da bu yapı üzerinde hasarlara neden olduğu görülmektedir.

Şekil 5: Solda Kule Yapısının Şahsi Kullanımı, Sağda Betonarme Yapının Kaleye Bitişik Duvarı

Restorasyon Uygulamaları

Son elli yıl içerisinde kalenin farklı noktalarında onarım çalışmaları yapılmıştır. Hiçbir restorasyon uygulamasında kalenin bütüncül bir rölöve ve restitüsyon çizimleri hazırlanmamıştır. Restorasyon uygulamaları bölgesel sorunlara çözüm bulmak amacıyla kısıtlı bütçeler ile tamamlanmıştır.

1968 depreminin ardından hasar gören bölümlerin tamiratı amacıyla başlatılan çalışmada Büyükliman sur hattında kapsamlı bir onarım çalışması başlatılmıştır ve bu uygulama ile özgününde var olmayan büyük ölçekli bir merdiven eklenmiştir. Bu merdivenin inşasında kullanılan andezit taşlarının bazıları taş ocağından yeni getirilmiş, bazıları ise kaleden ayrılan taşlardan oluşmaktadır. Özgün şemasında var olmayan bu radikal kararın sonucunda, günümüzde kalenin bütünlüğü bozulmuştur ve malzeme seçiminden dolayı yanlış tarihsel bilgi aktarımına sebep olmaktadır.

Boztepe güney ve Zindan batı bölümlerinde kalenin duvarlarının dış görünümünü sağlıklılaştırmak adına 6 cm kalınlığında pembe Ankara taşı kaplama olarak uygulanmıştır. Bu kaplama taşları günümüzde duvarlardan koparak düşmektedir. Montajlarını sağlayan bağlayıcıların özgün kale taşlarına zarar verdiği görülmektedir. Aynı şekilde Kemere Köprüsü restorasyon uygulaması kapsamında da köprünün tüm taşları sökülerek taş ocağından yeni kesim taşların yardımı ile 2014 yılında tamamlanmıştır. Yeni ve özgün malzemelerin ayırt edilemediği uygulama

Amasra Kalesi'ne Dair Koruma Önerileri

sonucunda köprünün parapetinin üzerine altyapı ihtiyaçların toparlandığı metal bir boru eklenmiştir (Şekil 6). Köprünün Boztepe tarafında bulunan ahşap çekekler kaldırılarak betonarme ve çelikten oluşan yapılar eklenmiştir.

Şekil Hata! Belgede belirtilen stilde metne rastlanmadı.**6:** Kemere Köprüsü'nün Günümüzdeki Görünümü

Turizm

Uygun iklim ve coğrafi koşulları ile Amasra, günümüzde tercih edilen tatil bölgelerindedir. Amasra ilçe merkezinde batı ve doğu koylarında iki ayrı geniş plaj yer almaktadır. Yaz ayları ile birlikte canlı bir görünüme kavuşmaktadır ve turistler özellikle yakın çevre illerden gelmektedir. Bakanlık ve belediye onaylı yatak kapasitesi yetersiz olduğundan ev pansiyonculuğu da yapılmaktadır. Gününbirlik kullanıcılar ve geceleyen turistler ile nüfus ile nüfusun altı bine ulaştığı resmi tatiller ya da yaz aylarının hafta sonları yaşanmaktadır. Böyle büyük bir nüfus artışının kontrol edilebilmesi zorlaşmaktadır. Araçların giriş ve çıkışları, park etmeleri, gelen turistlerin arkalarından bıraktıkları küçük boyutlu hasarlar ve artıklar için belediye hizmetleri yoğunlukla zorlanmaktadır. Amasra Kalesi gibi önemli bir kültür varlığının değeri gezen geçici kullanıcılara tam ve doğru anlatılamamaktadır. Değeri anlatılamadığı ve anlaşılamadığı için kalenin beden duvarlarına da, ilçe merkezinde bulunan diğer kültür varlıklarına da yoğun kişi sayısından ötürü hasarlar gelmektedir.

Vandalizm

Kalenin ulaşılabilir hemen her noktasında kullanıcıların izleri görülmektedir. Amasra Müzesi ve Belediyesi farklı zamanlarda yapılan tahribatları onarmaya çalışsa da bazı hasarlar geri dönülemez olabilmektedir. Sprey boyalar ile duvarlara ve kültür varlıklarının üzerlerine bırakılan izlerin temizlenmesi bürokratik açıdan oldukça karmaşık bir süreç gerektirmektedir (Şekil 7). Aynı şekilde duvarların üzerinde ve altlarında dinlenme mekanı olarak birçok nokta işgal edilmiş olduğundan kümelenmiş artıkların temizliği de sorun teşkil etmektedir. Geri döndürülemez hasarların da kalenin beden duvarlarına verilebildiği gözlemlenmiştir. Yerli kullanıcıların turizme hizmet amaçlı çalıştırdıkları küçük çaplı ticaret

birimlerinin tüm zararlı duman, yağ ve diğer artıkları duvarlar üzerinde hasarlara neden olmaktadır.

Şekil 7: Kale Duvarlarında Vandalizm (<http://arkeolojihaber.net/2015/12/>)

3.2.Koruma önerileri

Amasra Kalesi; Foça, Çandarlı, Galata, Yoros, Akçakoca ve Sinop Kalesi ile birlikte 'Ceneviz Ticaret Yolu'nda Akdeniz'den Karadeniz'e Kadar Kale ve Surlu Yerleşimleri' isimli dosya ile 2013 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne dahil edilmiştir. Aynı yıl içerisinde Bartın Valisi öncülüğünde ve BAKKA sponsorluğunda bir çalıştay düzenlenmiştir. Bu çalıştayın hedefi, Amasra Kalesi'nin korunarak geleceğe aktarılabilmesi ve UNESCO Dünya Mirası Asıl Liste'ye kabul edilebilmek adına gerekli çalışmaların gerçekleştirilebilmesidir. Arkeoloji ve Sanat, Planlama Tasarım Restorasyon, Kamu Kurumları, Sivil Toplum Kuruluşları, Halkla İlişkiler ve Alan Yönetimi başlıkları altında altı farklı grup oluşturulmuştur ve farklı şehirlerden alanında uzman kişiler bir araya getirilmiştir. Çalıştayın sonucunda 'UNESCO Dünya Miras Yolunda Amasra'nın Stratejik Eylem Planının Oluşturulması' isimli proje dosyası hazırlanmıştır. Bu çalışmaya göre belirlenen hedefler şunlardır:

- Kamu, üniversite, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği ile Amasra Stratejik Eylem Planı'nı geliştirilmesi,
- Amasra'nın doğal ve kültürel mirasının korunması, yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması için koruma planlaması yaklaşımı ile (tarih araştırmaları, doğal ve kültürel yapıya ilişkin envanterin hazırlanması ve sosyoekonomik yapı analizi),
- Koruma Amaçlı İmar Yönetmeliği'nin hazırlanması,
- Halkın bilinçlendirilmesi ve eğitim süreçlerinin hazırlanması,
- Amasra'nın tanıtım faaliyetlerinin ulusal ve uluslararası düzeylerde belirlenmesi,
- Sürece yönelik bilimsel araştırmalara zemin hazırlanması,
- Uygulamalar aşamasında gerçekleştirilecek arkeolojik kazılar, yüzey araştırmaları, restorasyon ve restitüsyon çalışmaları, kentsel tasarım ve peyzaj tasarım çalışmalarının (1/500 ve 1/200 ölçeklerde) belirlenmesinin sağlanması.

Amasra Kalesi'ne Dair Koruma Önerileri

Tüm bu hedeflerin yanı sıra bazı kısa, orta ve uzun vadeli hedeflerin de Amasra Kalesi'nin korunabilmesi ve geleceğe aktarılabilmesi adına uygulanması gerekmektedir. Kısa vadeli hedefler için 1-2 yıl, orta vadeli hedefler için 2-4 yıl, uzun vadeli hedeflerin gerçekleştirilmesi ise 4 yıldan fazla sürenin gerekli olabileceği düşünülmüştür. Tüm hedefleri gerçekleştirmek için Amasra Belediyesi, Kaymakamlığı, Müzesi, Bartın Valiliği ve Bartın İl Kültür Turizm Müdürlüğü yetkin konumdadır. Aynı zamanda tüm hedefler için öncelikle yerli halkın bilinçlendirilmesi ve tüm sürece katılması sağlanmalıdır. Ardından geçici kullanıcılar da bilgilendirilerek doğru bir koruma süreci izlenebilecektir.

Kısa Vadeli Hedefler

- Tüm kültür varlıklarının ayrıntılı envanter kaydının hazırlanması
- 1988 yılına ait Koruma Amaçlı İmar Planı'nın yenilenmesi
- Amasra Kalesi'nin tüm beden duvarlarında kapsamlı bir bitki temizliğinin yapılması
- Kalenin rölöve, restitüsyon ve restorasyon çizimlerinin hazırlanması ve restorasyon uygulamasının yapılması
- Kemere Köprüsü üzerinden geçen kanalizasyon boru hattının su altına alınması
- Kent mobilyalarının kötü durumda ve işlevsiz olanların kaldırılması
- Müzenin bünyesinde bir arşiv ve kütüphane kurulması

Orta Vadeli Hedefler

- UNESCO Dünya Mirası sınır ötesi adaylığından birleşebilecek diğer Ceneviz kaleleri hakkında çalışan akademisyenlerle birlikte savunma yapıları hakkında raporlar oluşturulması
- Çalıştay ve toplantılar düzenlenerek raporlar hazırlanması

Uzun Vadeli Hedefler

- Tüm ruhsatsız yapılar ve eklerinin kalenin bedeninden temizlenmesi

4. Sonuç

Tüm hedeflerin uygulanabilirliği için kararlı yerel yönetimin yönlendirmesinin yerli halka doğru aktarılması gerekmektedir. Yerel halkın bu sürece aktif olarak katılması ve desteği tüm hedeflerin başlangıcı olmalıdır. Amasra Kalesi, ilçe merkezinde geçici ve kalıcı kullanıcılar ile bir bütün içerisinde olduğundan günümüzde özgün işlevinden uzaklaşmış olan bu savunma yapısını ancak kullanıcı korursa, yönetimin başlatacağı koruma adımları uzun vadeli olacaktır.

Başlatılacak bilinçlendirme toplantılarının ardından yapılması gerekli restorasyon uygulamasının bakımı da devam edecek hareketlerden olacaktır. Eski eserlerin onarılması ve restorasyonunun tamamlanmasının ardından yeniden eskime, hasar görme ve doğal tahribat süreci başlamaktadır. Küçük görünen problemler giderilmediğinde, zaman içerisinde büyük ölçekli kayıplara neden olabilmektedir. Bazı durumlarda ise bu hasarlar geri döndürülemeyecek kayıplar vermektedir. Bunun için yapının periyodik olarak bakımının yapılması gerekmektedir. Örneğin,

beden duvarlarının bitki oluşumlarından arındırılmasının ardından yeniden bitkilerin büyük köklerle yapıya tutunmadan temizliklerinin sağlanması gerekmektedir.

Acil müdahale edilmesi gerekli noktalar, analitik rölöve çizimleri ile tespit edilmeli ve gerekirse kapsamlı restorasyon çalışmasından önce bu bölümler için projeler üretilmelidir. Özellikle Boztepe kuzey ve Zindan kuzey bölümlerinde yer alan alt sıraları koparak denize düşmüş olan kule yapılarının acil olarak güçlendirilmeye ihtiyacı bulunmaktadır. Aynı şekilde Cenova Şatosu turistler tarafından en çok ziyaret edilen ve en göz önünde bulunan kısımdır. Fakat oldukça bakımsız kalmıştır ve her geçen zaman yapının aleyhine işlemektedir.

Amasra Kalesi'nin öncelikle tekil yapı olarak koruma planlarının hayata geçirilmesi elzemdir. Ardından UNESCO Dünya Mirası Asil Liste'ye kabul edilebilmek adına seri adaylık dosyasında bulunan diğer yapılarla birlikte hareket edilerek ortak bir Yönetim Planı oluşturulmalıdır. Yönetim Planı hem şimdiki zamanda yapılacak projeleri hem de gelecek projeksiyonların bir arada planlanmasını kolaylaştıran önemli bir oluşumdur. Bu sayede asıl hedeflenen sınır ötesi adaylık dosyaları ile de bütünleşmek mümkün olacaktır.

5. Kaynakça

- Arslan, M. (2007). Mithradates VI. Eupator, Roma'nın Büyük Düşmanı, Odin Yayıncılık, İstanbul
- Eyice, S. (1951), Amasra, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Dergisi 111 Sayılı Nüshasından Ayrı Basım, İstanbul
- Eyice, S. (1952), Amasra Kalesi'nde Fatih Mehmed II. Tarafından Camiye Çevrilmiş İki Eski Bizans Kilisesi Hakkında Notlar, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Dergisi 131 Sayılı Nüshasından Ayrı Basım, İstanbul
- Hasluck, F. W. (1910), Genoese Heraldry and Inscriptions at Amasra, Annual of the British School at Athens, s. 132-144
- Hill, S. (1991). Survey at Amasra, Anatolian Studies, Vol 41, British Institute at Ankara, s. 20-21
- Hill, S. (1992). Survey and Research Work at Amasra, Anatolian Studies, Vol 42, British Institute at Ankara, s. 8-9
- Homer, İlyada, (Çev. Azra Erhat - A. Kadir), Can Yayınları, İstanbul, 1984
- Kurugöl, S. ve Tekin, Ç. (2010). Anadolu'da Bizans Dönemi Kale Yapılarında Kullanılan Tuğlaların Fiziksel, Kimyasal ve Mekanik Özelliklerinin Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi, Vol 25, Sayı 4, Ankara
- Life of George of Amastris, (1893). Ed. V. Vasil'evskij, (Çev. David Jenkins), Russko-vizantijskie Issledovanija, Vol 2, Petersburg
- Sakaoğlu, N. (1987). Amasra'nın Üç Bin Yılı, Zonguldak Valiliği Yayınları, Zonguldak